

Overweging 8 juli 2018

Als mensen niet geloven

Lezingen: Ezechiël 2, 1-7; 2Korintiërs 12, 1-10; Marcus 6, 1-6.

“Als niets van wat je doet voldoet, wat doe je dan nog?”

Dit is een voorbeeld van een moderne koan, een zenraadsel. Zenraadsels zijn bedoeld zijn om de leerling op het verkeerde been te zetten en aan te sporen om anders te denken. Om dat wat hij denkt te weten op te geven en opnieuw te kijken. Niet zoveel anders dan wat Socrates deed met zijn leerlingen. Met een verwijzing naar het beroep van zijn moeder, zegt hij zijn leerlingen te willen verlossen van het idee dat zij iets weten om van daaruit tot kennis te komen.

Zo willen ook verhalen in de Schrift onze blikrichting omkeren. Ons leren om onze werkelijkheid om te denken, om anders naar onszelf en de wereld te kijken. Vanuit het standpunt van de Belofte en de Verwachting, het verlangen naar verlossing. Daartoe maakt het vaak gebruik van omkeringen. De hoge wordt verlaagd en de geringe verhoogd. Er wordt gespeeld met duister en licht, nacht en dag, wijs en dwaas, machtig en onmachtig.

In de verhalen hier lijkt het te gaan om het vermogen om in de wereld iets gedaan te krijgen. Iets wat dan van doen heeft met bevrijding. Bezien vanuit het standpunt van bemeestering en vanuit het ogenschijnlijk passieve standpunt van geloof. Ze komen grofweg samen in de vraag: ‘wie is het die handelt?’

Onder ons mensen leeft sterk de overtuiging dat we onze wereld kunnen vormgeven. Door technologie en op basis van ideeën. En voor een groot deel is dat ook zo. Toch blijkt telkens weer dat onze ideologieën en ons vermogen de werkelijkheid te manipuleren tekort schieten. De wereld gedraagt zich complexer dan we denken en onze doelstellingen zijn beperkt. Gericht op deelbelangen, bijvoorbeeld alleen economie, machtsevenwicht of nationalisme.

Anderzijds heeft de opvatting dat wij niets aan ons geluk en ideaal kunnen doen en dat uitsluitend God op zijn tijd de wereld verlost aan aanhang verloren. ‘Das schaffen wir’ en ‘eens komt de grote zomer’ kennen beide zo hun echec.

Op grond van de schepping, van de belofte en van het verbond geloof ik overigens niet zo in of het een of het ander. Maar dat is natuurlijk al een zeer bepaalde gelovige kijk op onze werkelijkheid. Ik geloof in de relationaliteit. In God en mensen samen. Daarbij gaat het me niet om God en mens te definiëren, maar om te zien wat er op grond van die inzichten tussen hen met de wereld gebeurt. Ons handelen en onze verwachtingen en onze hoop worden immer door die relatie gevoed. We staan niet op onszelf, niet als individu en niet in de tijd. Bovendien is de tijd voor de gelovige geen onverschillig gegeven, maar fungeert in de dynamiek van Gods heilsbelofte en het menselijk bestaan.

We zien vandaag Paulus en Jezus optreden.

Al in het voorgaande hoofdstuk heeft Paulus uiteengezet dat hij zichzelf niet op de voorgrond wil zetten, maar hij wil wel in verweer komen tegen en de gemeente behoeden voor verkondigers die wel met de eer willen strijken, maar niet Christus verkondigen, doch zichzelf. Hij heeft in dat hoofdstuk reeds verwezen naar zijn kennis en hier gaat het door. Het begin van het verhaal is een quasi bescheiden exposé van zijn persoonlijke openbaring.

Hij verhaalt over een mens die 14 jaar voor deze brief een ervaring had. Het gaat kennelijk over zijn bekering en zijn inwijding in de geheimen van het koninkrijk. Dit is een vrijwel onbetwistbare aanspraak op de autoriteit van zijn optreden. Wat hij verkondigt is hem direct geopenbaard. Hij heeft de Pardes, de tuin, betreden. De omheinde hof van de diepere betekenis van de Thora.

Eli Wiesel vertelt in zijn ‘Talmuedisch eerbetoon’ de spirituele mystieke ervaring van Akiva en drie vrienden die willen doordringen in de leer van het koninkrijk. Zij komen er niet zonder kleerscheuren van af. Alleen Akiva verlaat de tuin in vrede. Ook Paulus ontvangt in deze mystieke

weg een doorn in het vlees, zoals Jakob in zijn kennismaking met God een mankement ontvangt. Kennis van het goddelijke moet tot deemoed leiden en niet tot hoogmoed. Hoe groter de kennis, hoe dieper de deemoed. Dat geldt ook voor Paulus. Natuurlijk handelt hij en is onvermoeibaar in zijn verkondiging. Hij is al ettelijke keren verdreven, gestenigd, geslagen, in de gevangenis geweest, hij heeft op zee gedreven, is beroofd en wat niet al. En alles in zijn zorg voor de gemeenten van Christus. Hij mag in zijn ijver een dwaas lijken, maar is het niet. Hij weet waarover hij spreekt en wil alleen beoordeeld worden op zijn getuigenis. Hij roemt op zijn zwakheid want dat behoedt hem voor eigenwaan en opent de ruimte waarin Gods kracht zich kan openbaren. Kennis van het goddelijke is immers niet gelijk aan het vermogen om verlossend te handelen. Het is afzien van weten, loslaten van zelf doen. Kleiner worden om groter te zijn.

Het andere verhaal, dat over Jezus, laat zien dat ook goddelijk handelen niet zonder meer verlossend is.

Wanneer je iemand niet kent ben je misschien meer geneigd om iemand op face value te beoordelen. Op het niveau van facebook zeg maar. Wanneer je iemand kent heb je de neiging deze mens gevangen te houden in het verhaal dat je van diegene kent. Je hebt de neiging om een onbekende die ambassadeur op een aanzienlijke standplaats is hoger in te schatten dan een vriendje uit je klas die dat is geworden. Dom, maar waar. En iemand die je lager inschat kan het niet gemakkelijk goed doen. Zelfs wanneer die goed doet. Kinnesinne en gebrek aan geloof in de kwaliteiten van de ander. Het lot van de profeet in eigen stad.

Er staat geschreven van Jezus dat hij in zijn eigen stad niet veel krachtdaden kon doen, niet in staat was om zijn kracht te ontplooiën. Behoudens een paar genezingen. Ikzelf zou al heel blij zijn wanneer Gods kracht zich zo in me zou openbaren. Maar het verhaal vertelt ook dat Gods kracht ontvangen moet worden. Geen openbaring zonder receptie; geen wonder zonder geloof. Geloof is immers de openheid om in verschijnselen Gods werk te kunnen zien en als zodanig te ontvangen. Openbaring is de gelovige benoeming van die openheid. Geloof en openbaring staan nergens in spanning. Zonder geloof kunnen we wel verschijnselen waarnemen, en ook ons daarover verwonderen, maar nooit het wonder van Gods openbaring ervaren. Geloof laat ons de wereld lezen als de ontmoetingsplek van God en mensen. Dat is geen rimpelloos verhaal. Het wordt voortdurend bevraagd op betekenis en die is niet zonder meer voorhanden. Het is spannend en serieus en het kent meerdere personen. De relationele werkelijkheid van God en mensen is even weerbarstig als die van mensen onderling. Maar we verlangen allen naar hetzelfde doel.

In zijn Nieuwsbrief “blijf erin geloven en wanhoop niet” citeert Ton Lathouwers Elie Wiesel als volgt: “Men moet wel waanzinnig zijn om te geloven dat wij mensen kunnen verlossen, dat wij de mensheid kunnen redden, dat wij elkaar heden ten dage kunnen helpen. Maar ik pleit voor zo’n waanzin. Ik pleit voor mystieke waanzin, een waanzin die maar één obsessie kent: verlossing... niet zozeer voor onszelf maar voor iedereen. (...) Precies wanneer wij de uiterste grens van de wanhoop hebben bereikt, wat gaan wij dan doen? Daar blijven staan? Voor altijd? In onze traditie is wanhoop nooit het antwoord. Het is de vraag. De vraag van alle vragen. En er komt geen antwoord. Er kan geen antwoord komen. Wat ga jij dan doen?”

Stoppen met handelen is geen optie. Maar wel het doorbreken van de identificatie van het handelen met de eigen persoon, het ik. De eenzijdige zelfgerichtheid van ons handelen en de toe-eigening van het resultaat ervan. De vraag “wat doe je wanneer je weet dat alles wat je doet niet voldoet?” is een fundamenteel ethisch appel. De oproep om als mens te blijven handelen, ook al weet je je handelen ontoereikend. Omdat je ervan overtuigd bent dat wanneer dit niet gebeurt de ontmenselijking van de wereld toeneemt. We kunnen de verlossing van de wereld niet bewerken, maar we kunnen deze wel faciliteren. Wanneer we geloven dat in ons handelen God en mensen inbegrepen zijn. Dat ons doen opgenomen is in het onderling afhankelijk netwerk van het geheel van God en medemensen dat verlangt naar verlossing. Amen.